

УДК 368.911.124

ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

INVESTMENT ACTIVITY OF INSURANCE COMPANIES IN UKRAINE: PROBLEMS AND PROSPECTS

Булигіна Д.О., Цівань І.Е.

студенти фінансового факультету
Університет митної справи та фінансів

Пономарьова О.Б.

старший викладач кафедри фінансів
суб'єктів господарювання та страхування
Університет митної справи та фінансів

У статті розглянуто проблеми інвестиційної діяльності страхових компаній, формування їхньої структури активів та резервів. Проаналізовано сучасні показники та проблеми страхового ринку, надано рекомендації щодо усунення негативних тенденцій та явищ, які спостерігаються на ринку, формування передумов активізації інвестиційної діяльності страхових компаній України.

Ключові слова: страхування, страхові компанії, інвестиційна діяльність, страхові резерви, об'єкти інвестування, інвестиційні ресурси.

В статье рассмотрены проблемы инвестиционной деятельности страховых компаний, формирования их структуры активов и резервов. Проанализированы современные показатели и проблемы страхового рынка, предоставлены рекомендации по устранению негативных тенденций и явлений, которые наблюдаются на рынке, формирование предпосылок активизации инвестиционной деятельности страховых компаний Украины.

Ключевые слова: страхование, страховые компании, инвестиционная деятельность, страховые резервы, объекты инвестирования, инвестиционные ресурсы.

The article considers problems of investment of insurance companies, forming the structure of their assets and reserves. It is analyzed current indicators and problems of the insurance market. Ways of improving of conducting investment activity on the insurance market are considered in the article.

Keywords: insurance, insurance companies, investment activity, insurance reserves, investment objects, investment resources.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Нині якісні, а також абсолютні показники страхового ринку так і не досягли рівня розвинених західних держав. Страхові компанії не стали потужними інституційними інвесторами, спроможними акумулювати заощадження населення та трансформувати їх в інвестиційні ресурси. Страховики України поки ще не займають провідних позицій на ринку капіталів, але в найближчий час можуть стати головними національними інвесторами, що позитивно позначиться на стані всього фінансового ринку. В Україні інвестиційні можливості страхових компаній досить обмежені через недовіру населення до довгострокових інвестицій та невеликий набір інвестиційних інструментів. Окрім того, обсяг ресурсів, які акумулюються українськими страховими компаніями, невеликий, оскільки

низька фінансова потужність наших страховиків і обсяги їх операцій. Первісний період зростання українських страхових компаній уже пройшов, і сьогодні вони впритул підійшли до того, щоб відігравати роль інституційних інвесторів, як і їх колеги на Заході. Однак можливості для реалізації цього завдання в українських страховиків досить обмежені.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Важливий внесок у дослідження проблем інвестиційної діяльності страхових компаній зробили українські науковці та економісти: М. Александрова, В. Базилевич, О. Барановський, О. Гаманкова, А. Василенко, Н. Внукова, О. Власенко, О. Заруба, Л. Орланюк-Малицька, С. Осадець, О. Павленко, Р. Пікус, О. Ромашенко, Н. Ткаченко, В. Тринчук, К. Турбіна, О. Філонюк, В. Фурман,

В. Шахов та ін. Однак незважаючи на значну кількість робіт, присвячених проблемам страхового ринку, такому аспекту, як інвестиційна діяльність вітчизняних страхових компаній, в економічній літературі приділено недостатньо уваги. Зазначені фактори зумовлюють актуальність досліджень, присвячених обґрунтуванню необхідності підвищення значення інвестиційної діяльності в страховому бізнесі на сучасному етапі.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Незважаючи на багатоаспектні дослідження і досягнення в науковій розробці основ інвестиційної політики страховиків, деякі її питання залишаються недостатньо вивченими. Усе це дає підстави стверджувати, що аналіз формування та реалізації страховими компаніями інвестиційної діяльності є актуальним як у теоретичному, так і практичному аспектах.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – визначити суперечності та перспективи інвестиційної діяльності страхових компаній України на сучасному етапі їх розвитку; розглянути стан розвитку страхового ринку за 2012–2015 рр., причини, що стримують розвиток інноваційно-інвестиційної діяльності страхових компаній, та заходи, що мають дати поштовх цьому виду діяльності в Україні; проаналізувати світовий досвід фінансування страховими компаніями розробки нових продуктів, підготовки кадрів; оцінити сьогоденну ситуацію, яка склалася на ринку страхових послуг, виокремити перешкоди, що заважають страховим компаніям укладати кошти в інноваційні проекти та розглянути фактори, які дадуть їм поштовх до ефективної інвестиційної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У сучасній економічній літературі низка науковців ставить інвестиційну функцію в один ряд з іншими функціями, які виконують страхові компанії. Зокрема, М. Александрова під час розгляду функцій страхування виокремлює інвестиційну функцію, котра передбачає вкладення тимчасово вільних коштів страховика в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності для отримання прибутку. О. Гвозденко зазначає, що основним джерелом отримання прибутку для страхової організації більшості цивілізованих країн є не стільки збір страхових платежів, а власне інвестиційна діяльність, тобто вкладання частини тимчасово вільних коштів резервного страхового фонду в прибуткові науково-технічні проекти, комерційні угоди та різноманітні цінні папери. На практиці на роль та значення інвестиційних та страхових операцій у страховому бізнесі є різні точки зору. Одна з них ґрунтується на тому, що основним завданням страхової компанії є надання страхових послуг, а тому інвестиційна діяльність має вторинне значення [1, с. 39].

Прихильники іншої точки зору вважають, що інвестиційна діяльність є головною, створює умови для виконання страхових зобов'язань перед клієнтами, особливо це стосується страхування життя. Якщо для західних страхових компаній інвестиційна функція є рівнозначною щодо інших функцій, то вітчизняні страховики часто недооцінюють важливість інвестиційної функції. Переважна більшість вітчизняних страховиків заробляють кошти безпосередньо на страхових операціях і задовольняються низькодохідними інвестиційними інструментами, такими як депозити.

Розмір додаткового інвестиційного доходу є одним із важливих критеріїв спроможності страховика ефективно управляти активами. У розвинутих країнах компанії страхового сектору отримують прибуток переважно за рахунок реалізації успішної інвестиційної політики. Таким чином, інвестиційна діяльність страхових компаній має велике значення і на мікрорівні, оскільки вона є одним із головних факторів забезпечення ефективного функціонування страхової компанії [2, с. 328].

Значення інвестиційної діяльності проявляється як на макроекономічному рівні, так і на рівні окремих страхових компаній. На мікрорівні ефективна інвестиційна діяльність характеризує можливості окремої страхової компанії стабільно виконувати свої зобов'язання. Це підтверджується властивостями, що притаманні страховому бізнесу, а саме:

- інвестиційний дохід може бути джерелом приросту власного капіталу страховика, який використовується в надзвичайних ситуаціях для страхових виплат;

- успішна інвестиційна діяльність надає можливість страховій організації використовувати частину інвестиційного доходу для покриття збитків по страхових операціях;

- інвестиційна діяльність дає страховій компанії змогу залучати страхувальників до участі в прибутку через систему нарахування бонусів, премій, надання різних видів додаткових послуг [3, с. 1019].

Загальна кількість страхових компаній (СК) станом на 31.12.2015 становила 385, з яких 55 СК зі страхування життя (СК Life) та 330 СК, що здійснювали види страхування інші, ніж страхування життя (СК non-Life). Станом на 31.12.2015 порівняно з аналогічним періодом 2014 р. кількість страхових компаній зменшилась на 19 од.

Таблиця 1
**Кількість страхових компаній
у 2013–2015 рр.**

Кількість страхових компаній	2013	2014	2015
Загальна кількість	407	404	385
у т. ч. СК non-Life	345	343	330
у т. ч. СК Life	62	61	55

Розвиток страхового ринку протягом останніх років характеризується основними показниками його діяльності, представленими в табл. 2.

Отже, протягом 2015 р. спостерігалось зростання майже всіх основних показників діяльності страхового ринку, крім розміру активів страховиків порівняно з 2014 р. Виходячи із цього, можна зазначити, що страховий ринок України мав позитивну динаміку всіх основних показників своєї діяльності, але в реальності за цими цифрами стоїть чинник інфляції [4, с. 20].

У цілому за результатами проведеного аналізу можна зробити загальний висновок, що український страховий ринок став більш класичним, поступово набирають темпи так звані соціальні види страхування (медичне страхування, страхування життя), але недостатньо розвинута законодавча база не дає змогу вийти цим видам страхування на перші позиції, тому без значних змін у законодавстві не слід очікувати значного зростання премій за цими видами.

Доцільно детальніше розглянути динаміку резервів і активів страхових компаній та їхню структуру, оскільки саме вони є джерелом інвестиційних ресурсів страхових компаній. Наприкінці 2015 р. обсяг загальних активів страховиків становив 63 454,3 млн. грн., що на 2,0% менше порівняно з відповідним показником 2014 р.

Величина активів, визначених відповідно до ст. 31 Закону України «Про страхування», збільшилась порівняно з відповідним показником станом на кінець 2014 р. на 1 911,8 млн. грн., або на 5,2%, та становила 60,6% загальних активів страховиків (станом на 31.12.2014 активи, визначені ст. 31 Закону України «Про страхування», становили 36 516,4 млн. грн., станом на 31.12.2015 – 38 428,2 млн. грн.).

Станом на 31.12.2015 обсяг активів, дозволених для представлення коштів страхових резервів, становив 38 428,2 млн. грн. (на 1 911,8 млн. грн. більше, ніж на відповідну дату 2014 р.), які в розмірі 17 010,4 млн. грн. використано для представлення коштів страхових резервів.

Динаміку активів та обсягів страхових резервів страховиків за 2012 – 2015 рр. зображено на рис. 1.

Рис. 1. Динаміка активів та обсягів страхових резервів за 2012-2015 рр., млрд. грн.

На зменшення загальних активів страховиків (-2%) за збільшення страхових резервів (+18,3%) та активів, визначених законодавством, для представлення коштів страхових резервів (+5,2%) вплинули такі чинники: втрата активів, пов'язана з анексією Автономної Республіки Крим та веденням бойових дій на сході України; проведення переоцінки активів за справедливою вартістю, що призвело до росту страхових резервів та активів, визначених законодавством, для представлення коштів страхових резервів [5, с. 67].

Структуру загальних активів, дозволених для представлення коштів страхових резервів (ст. 31 Закону України «Про страхування») наведено в табл. 3.

Виділимо такі шляхи вирішення завдання підвищення ефективності управління страховими активами та резервами [5, с. 69]:

1. Довірче управління – сьогодні де-юре може здійснюватися тільки банківськими установами (договір довірчого управління може містити умову залучення КУА для управління активами) – не більше ніж 35% від суми страхових резервів.

2. Розміщення коштів страхової компанії в цінні папери інститутів спільного інвестування

Таблиця 2
Динаміка основних показників діяльності страхового ринку в 2014–2015 рр.

Показники	2014 р.	2015 р.	Приріст	
			млн. грн.	%
Валові страхові премії, млн. грн.	5 267,1	6 092,2	825,1	15,7
Валові страхові виплати, млн. грн.	1 223,7	1 561,7	338,0	27,6
Рівень валових виплат, %	23,2	25,6	–	-
Чисті страхові премії, млн. грн.	4 324,6	4 994,9	670,3	15,5
Чисті страхові виплати, млн. грн.	1 207,9	1 539,9	332,0	27,5
Рівень чистих виплат, %	27,9	30,8	–	-
Сплачено на перестраховання, млн. грн.	1 268,7	1 613,1	344,4	27,1
Обсяг сформованих страхових резервів	14 011,5	16 575,7	2 564,2	18,3
Загальні активи страховиків, млн. грн.	64 771,2	63 454,3	-1 316,9	-2,0

(ICI), активами яких управляють КУА, за умови, що інвестування страхових резервів у папери ICI не порушує чинне законодавство.

3. Створення страховою організацією власного інвестиційного фонду з переведенням страхових коштів до такого фонду та подальшою передачею активів цього фонду в управління КУА.

4. Створення правових передумов у Законі «Про страхування» для безпосереднього управління активами страхових компаній із боку КУА без опосередкування цієї процедури іншими структурами.

Таблиця 3
**Структура активів страхових компаній
у 2012–2015 рр.**

Актив	Величина активу до загальної суми активів у %
Депозити (банківські вклади)	24,6
Банківські метали	0,1
Нерухоме майно	5,1
Права вимоги до перестраховиків	9,7
Інвестиції в економіку України	0,03
Кредити страхувальникам-громадянам	0,001
Грошові кошти на поточних рахунках у касі	8,5
Цінні папери, у т. ч.:	51,9
- акції	40
- облігації	1,7
- цінні папери, що емітуються державою	9,1
- іпотечні сертифікати	1,1

Отже, до загальноприйнятих (відповідно до законодавства України) об'єктів інвестування для страхової компанії належать:

- банківські депозити;
- нерухомість;
- акції та облігації;
- іпотечні сертифікати;
- банківські метали та прямі інвестиції.

На сьогоднішній день банківський депозит – найпростіший і найбільш відпрацьований і гнучкий інструмент інвестування для страховиків, тому найчастіше використовується. Із 2003 по 2007 р. спостерігалася тенденція розміщення коштів страхових резервів на депозитах у національній та вільноконвертованій валюті, що становило від 43 до 52% від загального обсягу страхових резервів компаній зі страхування життя. Така ситуація склалася під впливом низки чинників. По-перше, робота з банками з питань розміщення коштів на депозитних рахунках характеризується низькими витратами, оскільки для цього не потрібно залучати профе-

сійних посередників на фінансовому ринку, і не потребує багато часу, оскільки умови депозитного договору є стандартними для багатьох банків, а обслуговування такого договору здійснює сам банк.

По-друге, банківські депозити порівняно з іншими інструментами фінансового ринку приносять гарантований і достатньо високий дохід, який буде виплачено страховій компанії в будь-якому разі, навіть у разі банкрутства банківської установи. В Україні банківський сектор на відміну від фондового ринку має більш потужний наглядовий орган (НБУ), який чітко виписав процедуру та методологію розрахунку доходності коштів, залучених банківською установою шляхом укладання депозитної угоди.

По-третє, даний ринок є дуже активним через жваву конкуренцію між банками за клієнтами, яким у даному разі є страхові компанії. А переконливим моментом під час вибору банку найчастіше є одержання комплексу послуг від одного банку, у тому числі і послуг банку як керуючого активами страховика.

Проте правилами дозволено представляти лише 50% страхових резервів зі страхування життя у вигляді банківських вкладів, у тому числі не більше 10% – у зобов'язання одного банку.

Але в умовах світової фінансової кризи, коли в українських банків виникали проблеми з виплатою депозитів, цей об'єкт інвестування став значно ризикованіше.

Нині, інвестуючи гроші, страховик найбільше може заробити саме від укладання коштів у цільові облігації. Класична модель ринку облігацій фактично являє собою аналог банківського депозиту. Якщо ж розглядати інвестиційну діяльність страховика з погляду більшої прибутковості, ніж класичний депозит, і мати додаткову можливість реінвестування коштів, то у цьому може допомогти ринок цільових облігацій, який сконцентрований у будівництві та приносить дохід більше, ніж класичний ринок облігацій. Це пов'язано з тим, що інвестиції в нерухомість більш рентабельні та більш ризикові.

Ще одним інструментом інвестування, який більш близький і зрозумілий страховикам, є інвестування в нерухомість, що, будучи гарним об'єктом для застави й більш високоприбутковим, ніж банківські депозити (через ріст цін на нерухомість), має низку недоліків. Так, нерухомість спричиняє додаткові витрати на утримання і витрати у разі її покупки-продажу (друга проблема меншою мірою тривожить страховиків, тому що страхові компанії, як правило, нерухомість здобувають для здачі в оренду, а не для перепродажу).

Ще один перспективний інструмент – пряме інвестування. Пріоритетними напрямками інвестування можуть стати: видобуток корисних копалин, розвиток транспортної інфраструктури, сектора зв'язку й телекомунікації, інфраструктура туризму, будівництво житла.

Аналіз досвіду розвинутих країн показує, що в умовах ринкової економіки страхування є важливим чинником розгортання інвестиційної діяльності. Страхові компанії виступають у двох якостях: з одного боку, у процесі здійснення своєї основної (операційної) діяльності вони страхують економічні інтереси суб'єктів господарювання від імовірних ризиків і цим самим стимулюють інвестиційну активність, інноваційний розвиток; з іншого – виступають безпосередніми інвесторами.

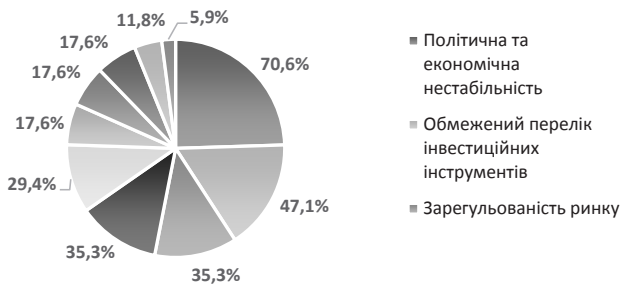

Рис. 2. Фактори, які стримують розвиток інвестиційної діяльності страхових компаній, %

Дослідження показують, що основним джерелом одержання прибутку для страхової організації більшості цивілізованих країн є не збір страхових платежів, а інвестиційна діяльність, кошти від якої спрямовуються, як правило, на фінансування страхових операцій, на дотації збитковим видам страхування, розробку нових продуктів, підготовку кадрів та ін.

В Україні встановилася протилежна ситуація, тобто страхові компанії не бажають укладати свої кошти в різні інноваційні проекти, оскільки

ці вкладення вважаються занадто ризиковими. І взагалі, українські страхові компанії займаються переважно страховою діяльністю та значно менше інвестиційною, на це впливає низка стримуючих факторів (рис. 2).

Недостатнє використання страховими компаніями свого власного потенціалу як фінансового інституту, який акумулює кошти населення та підприємницьких структур і розміщує їх у процесі інвестиційної діяльності, негативно впливає на інноваційний розвиток економіки держави.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, фінансові ресурси, які акумулюються у вигляді страхових резервів, служать істотним джерелом інвестицій в економіку. У розвинених країнах світу страхові компанії за обсягами інвестиційних вкладень перевищують загальнонаціональні інституціональних інвесторів – банки й інвестиційні фонди. Отже, для забезпечення інвестиційно-інноваційної діяльності українських страхових організацій необхідно ввести деякі зміни до законодавства, що регулює страховий ринок, які були б направлені на: побудову ефективної системи оподаткування страхової галузі; запровадження механізму надання фіскальних преференцій суб'єктам господарювання, які здійснюють витрати на наукову та науково-технічну діяльність; підтримку страхових компаній, що інвестують у високі технології з боку держави. Також потрібно стимулювати страхування життя, залучати провідних фахівців до розв'язку даної проблеми. Держава саме повинна підтримати інноваційні галузі на початкових стадіях їх фінансування, передусім необхідно стабілізувати політичну та економічну ситуацію в Україні.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Василенко А. Інвестиційна діяльність страхових компаній: стратегія та пріоритети / А. Василенко, В. Тринчук // Страхова справа. – 2006. – № 3. – С. 38–46.
2. Гаманкова О. Фінанси страхових організацій: [навч. посіб.] / О. Гаманкова. – К.: КНЕУ, 2007. – 328 с.
3. Базилевич В. Страхування: [підручник] / В. Базилевич, К. Базилевич, Р. Пікус [та ін.]. – К.: Знання, 2008. – 1019 с.
4. Крейдич М.І. Інвестиційна діяльність страхових компаній / М.І. Крейдич // Фондовий ринок. – 2015. – № 48. – С. 18–21.
5. Оксанич С. Професійне управління активами страхових компаній: проблеми та перспективи / С. Оксанич // Страхова справа. – 2007. – № 2. – С. 67–69.